

Elkerült tragédiák

NÉMET KLAUDIO

Az 1944–1945-ös események kétségtelenül meghatározóak a vajdasági magyarság történetében. A tragédiák, kivégzések sorozatáról a kommunizmus, szocializmus idején nem lehetett beszélni, amikor ez kutatás tárgyává vált, még akkor sem mertek erről az idők nyilatkozni. Azokról a településekről nem esik szó, ahol nem volt. A tragédia feldolgozása fontos, sőt fel is kell dolgozni. A *délvidéki vérengzések* története azonban csak akkor teljes, ha az érem másik oldalát is nézzük, és nem feledjük el azokat a településeket, ahol nem történt tragédia egy-egy embernek, közösségnek vagy hadseregnek köszönhetően.

Alapvetően három csoportba oszthatjuk azokat az eseteket, amikor nem, vagy sokkal kisebb mértékű vérengzés történt. Az első ilyen csoportba azok a települések tartoznak, melyeken ugyan nem történtek csoportos kivégzések, azonban kisebb likvidálásokra sor került. A második kategóriába tartoznak azok a települések, ahol közösségi összefogás révén nem történt vérengzés, itt általában egy-egy kiemelkedő, köztiszteletnek örvendő személynek köszönhető az, hogy nem történt tragédia. A harmadik kategóriában pedig egyszerűen nem terveztek semmit, a helyi szerbeket sem fűtötte bosszúvágy, így nem történt vérengzés.

Szovjet beavatkozás

A tragédiák elkerülése kapcsán feltehetően senki nem gondolna szovjet beavatkozásra, pedig egyáltalán nem egyedi eset. Eddig összesen három olyan településről szereztem tudomást, ahol a szovjet katonák beavatkozásának köszönhető az, hogy nem lett vérengzés. Ezek Csonoplya, Törökbecse és Kupuszina. A szovjet beavatkozás azonban nem azt jelenti, hogy áldozat nélkül zajlott le a partizán bevonulás, csak annyit takar, hogy a tömeges méészárlásra nem került sor. Jól példázza ezt Csonoplya és Kupuszina esete is.

Csonoplyán a témát kutató egyik helytörténész állítása szerint a partizán magánakciók során 6–7 magyar és pár német ajkú ember is életét veszítette. Ezt az állítást több interjúalanyom is megerősítette. Azonban amikor nagyjából kétszáz magyar és német ajkú embert tereltek egy helyre, akkor a szovjetek közbe avatkoztak és nem engedték a kivégzést.¹

Hasonlóképp zajlott ez Kupuszinán, ahol a falusi férfiakat el akarták hurcolni a partizánok Isterbáczra, hogy ott kivégezzék őket, de egy Janovics János nevű kupuszinai jogász egy üzenetet küldött Herceg Janos írónak, akinek volt egy orosz tiszt ismerőse. Herceg János ehhez a tiszthez fordult, hogy segítsen. A tiszt

¹ Szlávics Károly, csonoplyai helytörténész közlése.

Bezdánál meg is állította a partizánokat, és megakadályozta a kupuszinai férfiak kivégzését, amit nem sikerült elkerülni a bezdániak körében.²

Törökbecséről egyelőre kevés adat van, annyi bizonyos, hogy ott is a szovjet katonáknak köszönhető a vérengzés elkerülése.³

Lakossági összefogás

A lakossági összefogás fő jellemzője, hogy mindig van egy ember, aki olyan nagy köztisztelőnek örvend, hogy általa elkerülhető volt a tragédia. Ebbe beleértendő Bácskossuthfalva és Bácsfeketehegy. Bácskossuthfalván egy helyi kommunista, bizonyos Zsáki József két másik társával tárgyalást kezdeményezett a partizánokkal, és a hatásos fellépés következtében a partizánok belementek abba, hogy elengedjék azokat ez embereket, akiket összegyűjtöttek.⁴ Egy részük, kb. 120–300 személy Bácskossuthfalván volt bezárva egy kocsmába. Vannak olyan információk, miszerint egy hivatali épület alatt is volt egy ilyen foglyokat őrző hely, de eddig ezt csupán egyetlen egy forrás közölte, és pontossága ennek is kérdéses. Topolyán a kaszárnýában, ahová a környékről sokakat bezártak, 22 vagy 23 bácskossuthfalvai lakost tartottak fogva.⁵ A kutatók egy része úgy véli, hogy a börtönként szolgáló topolyai kaszárnýa működtetése Zsáki Józsefhez köthető, aki később a vajdasági autonómia egyik kiemelkedő politikusa, s Tito elsőszámú magyar kommunistája volt, azonban erre nincs bizonyíték.

Bácsfeketehegyen az akkori református püspök, Ágoston Sándor hívatta be magához a falu kommunista vezető egyéniségeit, és arra kérte őket, hogy tárgyaljanak a partizánokkal, ne öljenek meg senkit. Vannak arra utaló források, hogy ugyan bántalmazások történtek, de senki sem halt meg.⁶ A bajsai eset valamelyest kilóg a sorból. A bajsai férfiak a topolyai kaszárnýába voltak bezárva. Az egyik őrről tudni kell, hogy bajsai szlovák felmenőkkel rendelkezett, aki tudta, milyen sors vár ezekre az emberekre. Az egyik este mellé zárta a lakatot és azt mondta nekik, hogy reggelre nem akarja ott látni őket.⁷

Ahol nem terveztek semmit

Eddig egy olyan településről lehet tudni, ahol a partizánok eleve nem is tervezték bárki likvidálását, ez a település Kishegyes. Hogy miért volt kivétel és ott miért nem történt úgy, ahogy sok más helyen, az még további kutatás tárgyát képezi.⁸

² Dr. Silling István közlése alapján; Szurap Adolf kéziratából.

³ Szerbhorváth György közlése szerint.

⁴ Matuska Márton amatőr történész közlése szerint.

⁵ Papp László helytörténész közlése szerint; KALAPIS 2003, 353; Nagy Tibor történész közlése szerint.

⁶ MÉSZÁROS 1995, 174.

⁷ Papp László helytörténész közlése szerint.

⁸ MÉSZÁROS 1995, 174.

Összegzés

Hét települést lehet a fentebbiek alapján kategorizálni, csoportokba sorolni. Azonban ezen települések között is vannak összefüggések:

1. A települések zöme a Vajdaság északi részén helyezkedik el. A *hideg napok* eseményétől alapvetően távol vannak.

2. A legtöbb településen a szerb lakosságot nem érte atrocitás ezeken a helyeken. Bácskossuthfalván és Bácsfeketehegyen is csak úgy lehetett meggyőzni a partizánokat, hogy helyi szlávok is kiálltak a magyar lakosság mellett, bizonygatva, hogy a településen élőket nem érte atrocitás.⁹

Három fő közös jellemzője van ezeknek a településeknek: a Vajdaság északi részén találhatók, a szerb lakosságot nem érte atrocitás a magyar fennhatóság alatt, illetve valakinek vagy valakiknek köszönhető volt az, hogy nem történt tragédia. Több településről is sejteni lehet, hogy hasonlóképp nem történtek likvidálások, de ezek története egyelőre további kutatás tárgyát képezi.

Problémák, ellentmondások

Alapvetően több probléma is jelen van a délvidéki vérengzés eme szegmensének kutatásában.

2009-ben alakult a Magyar-szerb vegyesbizottság, melynek célja a délvidéki vérengzésben, illetve a *hideg napok* eseménysorozatban meghalt személyeknek a felkutatása, s a nevek adatbázisban történő rögzítése. Több olyan település is szerepel a listán, ahol nem volt vérengzés, s ezt az eddigi eredmények is alátámasztják.

A másik fő probléma a történet elnépiesedése. Mivel egy távoli eseményről van szó, és bő ötven évig erről nem nagyon szabadott beszélni, ezért csak egymásközt terjedhetett a tudásanyag. Emiatt olyanná váltak a történetek, mint a népmese, ki mit rakott hozzá, ki mit vett el, ezért kell objektivitással kutatni ezt a témát, mert aki tudhat még erről, az jó eséllyel még gyermek volt és egy gyermek máshogy látja a világot, mint egy felnőtt.

Források

KALAPIS 2003 = Kalapis Zoltán: *Életrajzi Kalauz III. Újvidék* 2003.

MÉSZÁROS 1995 = Mészáros Sándor: *Holtta Nyilvánítva*. Budapest 1995.

⁹ Majláth Béla elmondása alapján Bácskossuthfalván a nagy köztisztületnek örvendő horvát származású patikust, Ivan Modrcin-t (Modrcsin Iván), 1941-ben a falubeliek bántalmazásoktól védték meg többek közt.

Adatközlők

Majláth Béla, Matuska Márton, Nagy Tibor, Papp László, Dr. Silling István, Szerbhorváth György, Szlávics Károly, Szurap Adolf

Avoided tragedies

KLAUDIÓ NÉMET

The ethnic genocide that took place in Vojvodina in 1944–1945 is one of the biggest tragedy in the history of the Hungarians living there. Remembering this event is important, but we can sometimes forget about the places that avoided bloodshed. In my research the main focus is on how and why where these places able to avoid being part of a genocide.